

บทที่ 1

บทนำ

สภาพปัญหาการวิจัย

งานการศึกษาวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะ เสนอปัญหาที่เกี่ยวกับ ความสำคัญของปัญหา อันมีที่มาจากลักษณะของธุรกิจที่เกี่ยวกับหายใต้ดินแล้ว ยังจะกล่าวถึงการนำกรอบแนวคิดที่จะนำมาวิเคราะห์ และนอกจากนี้ยังจะกล่าวถึงปัญหาของแนวความคิด หรือทฤษฎีที่จะนำมา ศึกษาวิจัย และความเหมาะสมในการเลือกปริมาณที่ศึกษา และการนำแนวความคิดเชิงทฤษฎี มาวิจัย ซึ่งจะแยกพิจารณาเป็นข้อ ๆ ไปดังต่อไปนี้

ความสำคัญของปัญหา

คำว่า "หายใต้ดิน" หรือ "หายเถื่อน" นี้เป็นศัพท์ที่ไม่เป็นทางการ ศัพท์ที่เป็นทางการของ หายใต้ดิน หรือ หายเถื่อน คือ "สลากกินรวบ" ซึ่งเป็นคำไทยที่กฎหมายบัญญัติ ขึ้นประมาณ 20 ปีมาแล้ว (สุนทรพิพิธ 2532 : 71) แต่กระนั้นก็ยังดูเหมือนว่า ประชาชน มักจะไม่นิยมเรียกว่า สลากกินแบ่ง กินรวบ หรือลอตเตอรี่นัก มักจะเรียกสลากกินแบ่ง ของรัฐบาลว่า "หายรัฐบาล" และนิยมเรียก สลากกินรวบ ที่กำลังแพร่ระบาดอยู่แพร่หลาย ในลักษณะของการดำเนินการแบบใต้ดินนั้น โดยมักนิยมเรียกว่า "หายใต้ดิน" หรือ "หายเถื่อน" ดังนั้นคำว่า "หาย" จึงมีอิทธิพลในลักษณะของการก่อให้เกิดความเข้าใจในการสื่อความหมาย ยิ่งกว่าคำว่า "ลอตเตอรี่" เสียอีกโดยเฉพาะในสังคมชนบท (เดิมสลากกินแบ่งที่เรียกว่า "ลอตเตอรี่" นั้น ชาวอังกฤษชื่อ อาลบาสเตอร์ เป็นผู้นำเข้ามาเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5) ทั้งนี้เพราะ ในเมืองไทยเคยมีการออกหาย ก.ช. โดยการผูกขาดจากรัฐบาลเป็นเวลานาน แม้ว่าการออก หายในสมัยก่อนนั้นจะออกโดยพยัญชนะส่วนการออกสลากกินแบ่งในปัจจุบันนี้จะออกเป็นตัวเลขก็ตาม แต่ก็ยังเป็นลักษณะของการพนันที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้นคำว่า "หาย" จึงพอที่จะอนุโลมมาใช้ได้ และ เป็นคำที่สามารถสื่อความหมายให้เป็นที่เข้าใจได้อย่างกว้างขวาง

แม้ว่าปี พ.ศ. 2532 จะเป็นปีที่ครบรอบกึ่งศตวรรษ ของการสถาปนาสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล แต่ก็มีได้หมายความว่ากิจการสลากกินแบ่งในประเทศไทยจะมีอายุเพียง 50 ปีเท่านั้น หากแต่มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานนับเป็นร้อยปี นับตั้งแต่เริ่มมีหวย ก.ข. ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะรัฐต้องการหารายได้เข้าท้องพระคลังเป็นรายได้ของแผ่นดิน มี "ขุนบาล" เป็นผู้ผูกขาดการออกหวยรัฐ และ "ขุนพิณน์" เป็นผู้ผูกขาดการตั้งบ่อนเบี้ยในครั้งนั้น เงินผลประโยชน์ที่นำมาขึ้นราชการแผ่นดินที่ได้รับจากอากรบ่อนเบี้ยและอากรหวย รวมกันแล้วถึงปีละ 10 ล้านบาท (สุนทรพิพิธ 2532 : 17)

ครั้งต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ให้เลิกบ่อนเบี้ยและอากรหวย จึงประกาศเลิกอากรและห้ามเล่นหวยในปี 2459 สำหรับสลากกินแบ่งหรือลอตเตอรี่มีการออกรางวัลครั้งแรกในปี 2417 เพียงครั้งเดียว แล้วก็มีมีการออกรางวัลอีกครั้งในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ต่อจากนั้นแต่ละรัฐบาลในยุคหลัง ก็ออกลอตเตอรี่หารายได้เข้ารัฐเป็นครั้งคราวเรื่อยมา จนถึงปี 2482 รัฐบาลของหลวงพิบูลสงครามได้มอบหมายให้กระทรวงการคลังจัดตั้งสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล และดำเนินการออกสลากกินแบ่งรัฐบาลหรือลอตเตอรี่ เดือนละครั้ง

ชบวนการวิวัฒน์ของสลากกินแบ่ง หรือหวยรัฐจากปี 2482 ที่พิมพ์สลากออกจำหน่ายตั้งแต่เดือนละ 500,000 ฉบับ ราคาฉบับละ 1 บาท จนถึง พ.ศ. 2532 ที่ออกรางวัลเดือนละ 2 ครั้ง ครั้งหนึ่งมีการพิมพ์สลากออกจำหน่ายเป็น 4 ชุด คือ ก, ข, ค และ ง ชุดละ 5 ล้านฉบับ ราคาฉบับละ 20 บาท หากประเมินเป็นตัวเลขเงินหมุนเวียนในการจำหน่ายสลากแต่ละงวด ก็ตกงวดละ 20 ล้านฉบับ คิดเป็นเงินงวดละ 400 ล้านบาท ตกเดือนหนึ่งก็ 800 ล้านบาท ตลอดระยะเวลา 50 ปีนี้ สำนักงานสลากกินแบ่งส่งเงินรายได้เข้าสมทบงบประมาณแผ่นดินเป็นจำนวนกว่า 26,000 ล้านบาท นอกจากนี้ยังสามารถสร้างงานให้ประชาชนที่เป็นผู้ค้าสลากกินแบ่งถึง 22,635 คน (ผู้จัดการรายสัปดาห์ 2 - 8 ตุลาคม 2532 : 57 - 58)

นอกจากจะพิจารณาในแง่ของวิวัฒนาการของการกำเนิด "หวยใต้ดิน" นั้นจะพบว่าในทัศนะของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล วงเงินในธุรกิจ หวยเถื่อนหรือหวยใต้ดิน แต่ละครั้ง

หรือแต่ละงวดหาได้ยิ่งหย่อนไปกว่าหวยรัฐไม่ หรืออาจจะมากกว่าหลายเท่าตัว ตามภาวะการเติบโตทางเศรษฐกิจ (50 ปี สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล : 2532)

แต่อย่างไรก็ตามจากการศึกษาถึงปัญหาของหวยใต้ดิน ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการพนันชนิดหนึ่ง มักจะมีผู้วิเคราะห์ถึงผลกระทบทั้งในแง่ของ เศรษฐกิจและสังคมอันได้แก่ การก่อให้เกิดคคีความที่ผิดกฎหมาย นั้นเอง หรือแม้แต่เป็นการวิเคราะห์ลักษณะในเชิงจิตวิทยาก็ตาม ลักษณะของผลกระทบที่มักเป็นปัญหา ซึ่งพอจะแบ่งแยกเป็นผลกระทบในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ : ปัญหาอันมาจากผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจนี้ มักจะมองว่า การพนันเป็นสิ่งที่เลว ดังเช่นคำพังเพยที่ว่า "โจรปล้นสิบครั้ง ไม่เท่าไฟไหม้ครั้งเดียว ไฟไหม้สิบครั้งไม่เท่าเล่นการพนัน" เป็นต้น และในทางศาสนานิกายพุทธศาสนาจัดให้การพนันเป็นหนึ่งในอบายมุข (หนทางสู่ความชั่ว) หกประการ ที่สมควรจะงดเว้น หรือควบคุมให้อยู่ในขอบเขตจำกัด มิฉะนั้นจะทำให้บุคคลและสังคมเดือดร้อน ทั้งนี้เพราะการพนันเป็นเครื่องมือที่คนกลุ่มหนึ่งใช้ดูดซับผลประโยชน์จากคนส่วนใหญ่ในสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า การพนันเป็นสาเหตุของความยากจน และหนี้สินในสังคมไทยโดยเฉพาะ เกษตรกรในชนบท อาจจะมองในด้านกลับได้ว่า คนที่ยากจนและมีหนี้สินนั่นเองที่เป็นกลุ่มที่เล่นการพนันมากที่สุด เพราะหวังจะได้เงินจากการพนันมาแก้ไขปัญหานี้สินและความยากจนของตน (มติชนสุดสัปดาห์ 17 เมษายน 2531 : 18)

นอกจากจะพิจารณาว่าผลเสียจะตกอยู่กับประชาชนในชนบทแล้ว มักจะมองว่าธุรกิจการพนัน โดยเฉพาะหวยใต้ดินนั้นได้สร้างผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจให้กับผู้ผลิตหนังสือใบหวยอย่างมหาศาล ผลกระทบที่เห็นได้อย่างชัดเจนในสังคมชนบท เช่นในวันออกสลากกินแบ่งรัฐบาล (วันหวยออก) คือวันที่ 1 และวันที่ 16 ของทุกเดือนนั้นชาวบ้านเกือบจะงดเว้นกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งสิ้น เพราะจจดอยู่กับการออกสลากกินแบ่งจากวิทยุ ส่วนเหตุผลที่ทำให้หวยใต้ดินได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายนั้น เพราะการซื้อหวยใต้ดินสามารถซื้อครั้งละ 5 บาท 10 บาทได้ จึงทำให้กิจการหวยใต้ดินสามารถแทรกซึมเข้าไปในสังคมชนบทได้เป็นอย่างดี

2. ปัญหาในลักษณะจิตวิทยาของการเล่นการพนัน : อธิคม (2524 : 126-127) มีทัศนะว่านักจิตวิทยาได้ให้คำอธิบายว่า เหตุที่การพนันปรากฏขึ้นตั้งแต่ในสมัยโบราณ ปรากฏขึ้นโดยทั่วไป และไม่มีวันที่จะหมดสิ้นไปได้ นั้น สืบเนื่องมาจากลักษณะจิตตาของมนุษย์ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ความต้องการความรู้สึกที่ตื่นเต้นเร้าใจ ทั้งนี้เพราะชีวิตมนุษย์โดยปกติ เป็นชีวิตที่จำเจ น่าเบื่อหน่าย และการพนันสนองตอบต่อความต้องการประเภทนี้ของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี ประการที่สอง มนุษย์เกลียดความไม่แน่นอน แต่มนุษย์ชอบเล่นการพนันเพื่อแสดงว่า ไม่ได้เกลียดความไม่แน่นอน เป็นการแสดงออกของโลกแห่งการป้องกันตนเอง

จากการศึกษาของ David P. Campbell (อ้างถึงใน อธิคม 2524 : 127) พบว่าผู้ชายจะมีอัตราการเล่นการพนันมากกว่าผู้หญิง และผู้ที่ประกอบอาชีพที่มั่นคงกว่า เช่น พนักงานธนาคาร ครู เป็นต้น

นอกจากลักษณะเชิงจิตวิทยาที่นำไปสู่การเล่นการพนันที่ได้กล่าวถึงไว้แล้วนั้น อาจกล่าวได้ว่าลักษณะในเชิงสังคมวิทยา ก็น่าที่จะมีบทบาทในการเล่นการพนัน ทั้งนี้ เพราะสังคมไทยมีค่านิยมที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การเชื่อถือให้โชคลางหรือเชื่อว่ามีบางสิ่งบางอย่างคอยกำหนดความเป็นไปของมนุษย์ และสามารถบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้มนุษย์อาจจะไม่ได้คาดฝันมาก่อน ซึ่งค่านิยมดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับนิสัยการเล่นการพนันของคนไทย เนื่องจากเมื่อมองในแง่ชนชั้น ชนชั้นต่ำหรือผู้มีรายได้น้อย (ซึ่งโอกาสที่จะเลื่อนฐานะทางสังคม หรือมีชีวิตที่ดีกว่าค่อนข้างน้อย) มักจะมีความคิดว่าหนทางเดียวที่จะนำไปสู่การเลื่อนฐานะ หรือมีชีวิตที่ดีกว่าก็คือ การเสี่ยงโชคในรูปแบบต่าง ๆ เช่น หวยใต้ดิน สลากกินแบ่ง การพนัน มวย ม้าแข่ง หรือไพ่ ประเภทต่าง ๆ เป็นต้น สำหรับชนชั้นสูงนั้น เงินจะเป็นเพียงอุปกรณ์อย่างหนึ่งในการเล่นเท่านั้น ชัยชนะหรือความพ่ายแพ้ไม่มีความสำคัญมากนัก ความตื่นเต้นและความเพลิดเพลินต่างหาก คือสิ่งที่พวกนี้ต้องการ (อธิคม 2524 : 17)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า มักจะมีแนวโน้มความคิดเห็นเชิงประเมินค่าลักษณะของการพนันว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี กล่าวคือ

- 1) ความคิดโต้แย้งที่มาจากพื้นฐานทางด้านศาสนา และศีลธรรม ซึ่งเห็นว่าการพนันเป็นอบายมุข หรือสิ่งที่นำมาซึ่งความเสื่อมประการหนึ่ง
- 2) ความคิดที่มาจากพื้นฐานแห่งความกลัว ในเรื่องการเกิดคดีอาชญากรรมต่าง ๆ ทั้งนี้ก็สืบเนื่องจากความเชื่อที่ว่า การพนันนั้นก็เช่นเดียวกับยาเสพติด เมื่อถึงจุดหนึ่งแล้วจะขาดไม่ได้ และเมื่อเป็นฝ่ายเสียก็จะพยายามหาทางแก้ตัว เมื่อไม่มีทุนก็อาจจะหาทางออกด้วยการประกอบอาชญากรรมอื่น ๆ เพื่อหาเงินไปเล่นการพนัน
- 3) ความคิดที่มาจากพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ที่ว่า การพนันไม่ได้ก่อให้เกิดผลผลิตทางเศรษฐกิจ แต่กลับทำให้เกิดการสูญเสียทางด้านเวลา ทรัพยากรและเป็นการลดรายได้ของประชาชนอีกด้วย ตามแนวความคิดของนักเศรษฐศาสตร์ มนุษย์สามารถใช้เวลาในการหาเงินหรือใช้เงิน แต่ไม่ใช้ทั้งหาเงินและใช้เงินในเวลาเดียวกัน (อธิคม 2524 : 130)

3. ปัญหาในการป้องกันปราบปราม ถ้าพิจารณาในเชิงประวัติความเป็นมาของหวยใต้ดินนั้นที่ระบาดอยู่ทั่วไปโดยการนำเอาเลขท้ายของสลากกินแบ่งรัฐบาลเป็นตัวออกนั้น รัฐบาลพยายามที่จะปราบปรามหรือออกกฎหมายควบคุมเพิ่มเติมสักเท่าไร แต่ก็ยังไม่สงบเซาลงได้ นั้น ทั้งนี้เพราะฝ่ายขุนบาลนั้นมีอำนาจอยู่แล้วเป็นผู้มีอำนาจ และอิทธิพลมีกองทุนใหญ่มีที่ตั้งอยู่เฉพาะแห่ง เฉพาะที่ มีสายโยงติดต่อกันตลอดตั้งแต่ในพระนครออกไปสู่ชนบท จากชนบทเข้ามาถึงพระนครอำนาจและอิทธิพลมีได้มีอยู่เฉพาะนอกวงราชการ แม้ในวงราชการก็คงจะมีอยู่ด้วยในเรื่องทุนรอนก็เป็นที่ยึดถือของผู้เล่น ไม่ต้องกลัวว่าจะล้มเหลว ในการปฏิบัติการติดต่อก็ง่ายพอถูกก็ไปรับเงินได้ทันที ง่ายกว่าการไปรับเงินที่กองสลากกินแบ่ง ไม่ต้องเสียค่าอาการแสตมป์หรือค่าอื่นใดไม่มีใบสลากจะต้องตรวจพิสูจน์ให้เสียเวลา จริงอยู่เคยปรากฏว่าผู้ถูกรางวัลบางคนเคยถูกโกง แต่ความจริงมีอยู่ว่าผู้โกงนั้นคือเอเยนต์ (คนกลาง) ระหว่างผู้แทนกับขุนบาลหาใช้ตัวขุนบาลเองโกงไม่ และซ้ำเมื่อขุนบาลรู้เรื่องยังช่วยจัดการกับเอเยนต์ที่โกง เอาเงินรางวัลคืนให้ผู้ถูกจนได้ นอกจากนั้นก็กฎเกณฑ์รางวัลนั้นก็น่าสนใจตรงที่ถ้าถูก 2 ตัว จะได้รับ 70 ต่อถูก 3 ตัวได้รับ 500 ต่อจึงเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจของประชาชนอย่างมาก (50 ปีสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล 2532 : 79)

นอกจากนี้ถ้าพิจารณาถึงความผิดจากตัวของการพนันเองนั้น กล่าวได้ว่าหาย
าใต้ดิน สลากกินรวบ) นั้นเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมที่ปราศจากผู้เสียหาย
(victimless crime) หมายถึงอาชญากรรมที่ผู้เสียหายเป็นผู้กระทำผิดกฎหมายในตัวเอง
จึงมักไม่มีการร้องทุกข์ โดยบุคคลนั้นหากมีการร้องทุกข์ก็เสมือนหนึ่งว่าไปแจ้งความว่าตนเอง
เป็นผู้กระทำผิด ลักษณะของอาชญากรรมในลักษณะนี้ได้แก่ การพนัน สลากกินรวบ การค้า
ประเวณี ยาเสพติด เป็นต้น เจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมายจึงต้องดำเนินการสืบหาข้อมูลเอง
จึงเป็นเรื่องที่ยังขึ้นอยู่กับดุลยพินิจว่าจะทำการปราบปรามอย่างเข้มงวด หรือไม่ (จุฬพล
2530 : 7)

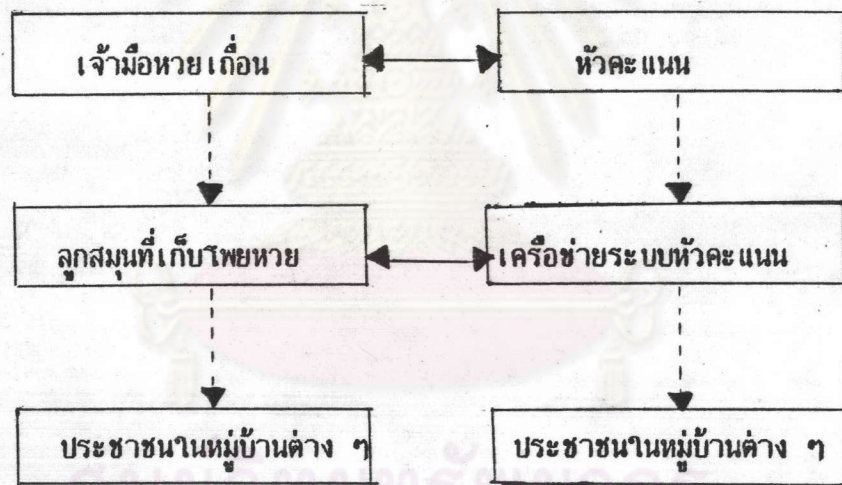
จากสภาพปัญหาทั้งสามประการ ดังได้กล่าวไว้แล้วนั้นแม้จะเป็นปัญหาที่สำคัญ
แต่ทว่ายังมีได้ตรงประเด็นของการศึกษาวิจัยทางด้านรัฐศาสตร์เท่าไรนัก ดังนั้นประเด็นที่น่า
จะสำคัญยิ่งกว่าและท้าทายต่อการวิจัยการศึกษานเชิงพฤติกรรมน่าจะ ได้แก่ประเด็นที่จะกล่าว
ถึงในลำดับถัดไป

4. ปัญหาที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ามือหายาใต้ดินกับนักการเมือง :

เนื่องจากธุรกิจหายาใต้ดินนั้น เป็นความหวังของประชาชนที่จะมีเงินทอง หรือหวังจะปลดหนี้สิน
จึงทำให้กิจการด้านหายาใต้ดินนั้นยังคงรุ่งเรือง เจ้ามือรายใหญ่ทั้งในเมืองหลวงและต่างจังหวัด
ต่างก็ทำมาหากินกันอย่างปกติสุขบางแห่งมีการออกหวยรายวันโดยไม่ต้องรอผลการออกรางวัล
ของหวยรัฐบาล เจ้ามือหวยเถื่อนในภาคอีสานหลายคน ผันตัวเองสู่ความเป็น "นักธุรกิจ
การเมือง" เงินรายได้จากการขายหวยนั่นเอง ที่ปูลาดเป็นบันไดให้เจ้ามือหวยพวกนั้นก้าวขึ้น
เป็น "ส.ท." หรือ "ส.จ." ในแวดวงการเมืองท้องถิ่นบางคนก็เป็น "ส.ส." หรือ
"ผู้อบถัมภ์ ส.ส." (ผู้จัดการรายสัปดาห์ 2 - 8 2532 : 58)

นั่นคือ การมองความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นเจ้ามือหายาใต้ดินว่าจะกลายเป็น
นักการเมืองได้อย่างไร ค่อยๆ ซ้ำให้เห็นว่ามีการวิเคราะห์ถึงเจ้ามือหวยเถื่อน (หายาใต้ดิน)
ที่จะแปรสภาพกลายเป็นหัวคะแนนได้อย่างไร

เพิ่มพงษ์ และ ศรีสมภพ (2531 : 30-31) เห็นว่าเจ้ามือหายใต้ดินนั้นถึงแม้ว่าจะประกอบอาชีพที่ผิดกฎหมาย หากแต่เป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นเชิง การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ตอบแทนแก่กัน และยังมีความสัมพันธ์กับประชาชนในด้านธุรกิจลับ อีกจำนวนหนึ่ง ตัวอย่างเช่น เจ้ามือหายใต้ดินคนหนึ่ง ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะค้ากับพรรค การเมืองพรรคหนึ่งในจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กิจการหายใต้ดินของบุคคลผู้นี้ขยาย ตัวไปหลายจังหวัดใกล้เคียง และได้ชื่อว่ามีเครดิตมากที่สุด ไม่มีการบิดพลิ้วในเรื่องเงิน ราววัล เป็นที่เคารพนับถือไว้เนื้อเชื่อใจแก่ชาวบ้านหลายจังหวัด เจ้ามือคนนี้มีลูกสมุน ซึ่งเป็นคนเก็บโทษหายอีกทอดหนึ่ง ลูกสมุนส่วนนี้เป็นผู้ที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง แทนทุกหมู่บ้าน ชุมชน กิจการหายใต้ดินเป็นกิจการที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก เป็นที่นิยมของประชาชนท้องถิ่น โดยทั่วไป จากลักษณะธุรกิจดังกล่าว อาจจะเป็นแผนผังโดยสังเขป ดังรูปที่ 1.1

รูปที่ 1.1 : สายสัมพันธ์ของเจ้ามือหายใต้ดินในการแปรเป็นระบบหัวหน้า

จากโครงสร้างความสัมพันธ์จะพบว่าเมื่อเจ้ามือหายใต้ดิน แปรสภาพเป็นหัวหน้า โครงสร้างธุรกิจหายใต้ดินก็ถูกแปรเป็นโครงสร้างของระบบหัวหน้าทันที

กล่าวโดยสรุป จากสภาพปัญหาอันเนื่องมาจากการพนัน ซึ่งรวมถึงหายใต้ดินด้วยนั้น ปัญหาที่ว่าด้วยผลกระทบในเชิง เศรษฐกิจ ปัญหาอันเนื่องมาจากลักษณะจิตวิทยาและสังคมวิทยา

รวมตลอดถึงปัญหาในเชิงการป้องกันและปราบปรามถึงแม้จะเป็นปัญหาที่สำคัญและมีผลกระทบ ต่อประเทศก็ตาม แต่จากลักษณะของการศึกษาวิจัยในทางรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิง พฤติกรรมทางการเมืองนั้น ปัญหาทั้งสามประการดังกล่าวยังนับได้ว่าเป็นปัญหาที่ส่งผลข้างเคียง แต่ปัญหาที่ตรงประเด็นและสำคัญยิ่งกว่า คือปัญหาประการที่สี่ที่ว่าด้วยเรื่องของความสัมพันธ์ ระหว่างเจ้ามือหายาใต้ดิน ไม่ว่าจะกลับนักการเมือง หรือการเป็นหัวคะแนนให้นักการเมือง ก็ตาม เราจะพบว่างานการศึกษาวิจัย ประเด็นดังกล่าวยังนับว่าน้อยมากทั้ง ๆ ที่ลักษณะของ เนื้อหาและประเด็นปัญหาดังกล่าว เป็นเรื่องที่น่าสนใจและท้าทายต่อการศึกษารัฐศาสตร์อย่างยิ่ง

ดังนั้นด้วยเหตุที่ว่า ผู้วิจัยเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ได้ใกล้ชิดปัญหาและ เคยรู้เห็นและ ได้ สังเกตการณ์การกระทำธุรกิจหายาใต้ดิน ในขอบเขตของปริมาณหนึ่งเห็นว่า เรื่องธุรกิจ ประเภทหายาใต้ดินนี้ เป็นเรื่องที่มีความอ่อนไหวง่าย (sensitive) ในการที่จะทำการศึกษา วิจัย ทั้งนี้เพราะเป็นธุรกิจที่ผิดกฎหมาย ดังนั้นผู้ประกอบการดำเนินงาน ดังนั้นถึงแม้ว่าจะ เป็น เรื่องที่ท้าทายต่อการศึกษารัฐศาสตร์เพียงใดก็ตาม ก็ได้หมายความว่าผู้ที่สนใจจะศึกษารัฐศาสตร์ได้ทุกคน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง เป็นผู้ใกล้ชิดปัญหา เคยมีประสบการณ์ในการสังเกตการณ์อย่างใกล้ชิด นั้นเอง

นอกจากนี้ด้วยเหตุที่มีลักษณะของ เรื่องที่วิจัยเป็นเรื่องที่อ่อนไหวต่อการที่จะกระทบ กระเทือนต่อประชากรและพื้นที่ทางการวิจัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องใช้ชื่อสมมุติแทน ขอบเขตและพื้นที่ที่ศึกษา ชื่อบุคคลตลอดจนชื่อสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น (จะกล่าวถึงในส่วนที่ว่า ด้วยขอบเขตของการวิจัย)

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ การเป็นเจ้าของ และการควบคุม ทรัพยากรทางการเมือง กับ อำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของเจ้ามือหายาใต้ดิน
2. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้ การเป็นเจ้าของ และการควบคุมทรัพยากร ทางการเมืองแต่ละประเภทว่าแตกต่างกันอย่างไร และประเภทไหนที่มีความสำคัญมากกว่า

3. เพื่อศึกษาการใช้ทรัพยากรทางการเมืองในความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนระหว่างเจ้ามือหายาใต้ดิน กับ นักการเมือง (ระดับชาติ, ท้องถิ่น) ข้าราชการ และชาวบ้าน
4. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กระบวนการทางการเมืองที่ทำให้เจ้ามือหายาใต้ดินมีอำนาจและอิทธิพลทางการเมือง

สมมติฐานการวิจัย

1. ในบรรดาปัจจัยที่เป็นทรัพยากรทางการเมืองนั้น ปัจจัยทางด้านการศึกษา ความคุ้มครองและอิทธิพล มีความสำคัญมากกว่าปัจจัยอื่นที่จะทำให้เจ้ามือหายาใต้ดินมีอำนาจและอิทธิพลทางการเมือง (ส่วนปัจจัยอื่นส่งผลทางอ้อมเท่านั้น)
2. ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ามือหายาใต้ดิน กับประชาชน (ในกรณีศึกษา) นั้นทำให้เจ้ามือหายาใต้ดินมีสถานภาพของการเป็นผู้อุปถัมภ์ที่มีอำนาจและอิทธิพล ส่วนลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเจ้ามือหายาใต้ดินกับนักการเมือง และข้าราชการฝ่ายรักษากฎหมายนั้นทำให้เจ้ามือมีสถานภาพเป็นคนกลางที่มีอำนาจอิทธิพล
3. ในกระบวนการทางการเมือง เจ้ามือหายาใต้ดินจะใช้สถานภาพของการกลายเป็นผู้อุปถัมภ์ที่มีอำนาจและอิทธิพล หรือเป็นคนกลางที่มีอำนาจอิทธิพลในรูปแบบของการเป็นหัวคะแนนหรือฐานเสียงให้นักการเมืองนั้น เป็นวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งการควบคุม และเป็นเจ้าของทรัพยากรทางการเมืองอันได้แก่ปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพนั่นเอง

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าการมีอำนาจหรืออิทธิพลของเจ้ามือหายาใต้ดินนั้น เป็นเพียงวิถีทาง (means) หาใช่เป็นเป้าหมาย (ends) ในกระบวนการทางการเมืองไม่ ดังแผนภาพที่จะแสดงถึงแนวความคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยและสมมติฐานการวิจัยดังต่อไปนี้ :

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง เจ้ามือหายาใต้ดิน : ในกรณีอิทธิพลทางการเมืองนี้ ด้วยเหตุที่ว่าลักษณะของเนื้อเรื่องเป็นเรื่องที่ล่อแหลม (sensitive) ในแง่ของกฎหมาย และศีลธรรม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องใช้วิธีศึกษาวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูล ดังขั้นตอนต่อไปนี้คือ

1. การเลือกพื้นที่ที่ศึกษา

หลักเกณฑ์การเลือกพื้นที่ สำหรับที่จะศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีหลักการและเหตุผลดังต่อไปนี้

- 1) เป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยรู้จัก และสนิทสนมกับคนในพื้นที่เป็นอย่างดี ด้วยเหตุที่ว่าการศึกษาครั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งฝ่ายผู้ซื้อ ผู้ขาย คนเดินขาย และที่สำคัญที่สุดคือจาก เจ้ามือหายใต้ดิน ซึ่งจะใช้เป็นหน่วยในการวิเคราะห์
- 2) เป็นพื้นที่ที่สอดคล้องกับทฤษฎี และแนวความคิดตัวแบบความสัมพันธ์ในเชิงอุปถัมภ์ กล่าวคือ พื้นที่ดังกล่าวจะเป็นพื้นที่ที่อาชีพหลักคือเกษตรกรรม การติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างประชาชนจะเป็นลักษณะติดต่อกันโดยตรง (face - to - face) นั่นคือ พื้นที่หรือชุมชนดังกล่าวจะต้องไม่ใหญ่จนเกินไป และไม่ใกล้ศูนย์กลางอำนาจรัฐจนเกินไป ทั้งนี้เพื่อจะนำแนวความคิดดังกล่าวมาทดสอบกับพื้นที่ที่เลือกเป็นกรณีศึกษา ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้หน่วยในการวิเคราะห์จะอยู่ในระดับ ปัจเจกชน หรือระดับ จุลภาค นั่นเอง

2. หลักเกณฑ์ในการเลือกกรณีศึกษา

เนื่องจากการประกอบภารกิจการศึกษาในกรณีศึกษาที่เลือกพื้นที่ปฏิบัติ งานนี้มีได้กว้างขวางจนเกินกว่าที่จะสามารถมีความสัมพันธ์ติดต่อกับประชากรที่ศึกษากับประชาชนได้โดยตรง และก็มิได้ขนาดเล็กจนเกินไป นั่นคือ ขอบเขตของกรณีศึกษานั้นมีอาณาบริเวณ 1 ตำบล และอีก 1/4 ของอีกสองตำบล

เพื่อความคุ้นเคยกับลักษณะของข้อมูลจึงทำให้ผู้วิจัยเลือกการเข้าบ้านพื้นที่สนามก่อน เข้าไปพักอาศัยอยู่และใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีโครงสร้างหน้า ก่อนที่จะนำมากำหนดประเด็นทบทวนวรรณกรรม และตั้งสมมุติฐานการวิจัย วิธีการที่นำมาใช้ร่วมกับการสังเกตการณ์แบบไม่มีเค้าโครงล่วงหน้า คือ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมทั้งนี้เพื่อจะได้นำประสบการณ์จริงมาสัมพันธ์กับแนวความคิด และทฤษฎีที่จะนำมาใช้เมื่อตั้งสมมุติฐานการวิจัยได้แล้ว จึงดำเนินการขั้นต่อไป กล่าวคือ

3. การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ความสำคัญของผู้ให้ข้อมูลสำคัญอยู่ตรงที่จะช่วยเป็นคนกลางในการนำพาผู้วิจัย ไปรู้จักกับนิทสนมคุ้นเคย และได้รับความไว้วางใจจากสิ่งทีวิเคราะห์ (object unit) กล่าวคือ เจ้ามือหายใต้ดินทั้ง 3 ท่าน แต่ก่อนถึงประเด็นดังกล่าวจำเป็นต้องชี้แจงถึงหน่วย ที่จะวิเคราะห์สาระการวิเคราะห์ให้แก่บรรดาผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมถึงเจ้ามือหายใต้ดินทราบ ก่อนล่วงหน้าที่จะขอข้อมูลว่าในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะไม่มีการนำชื่อจริง นามสกุล หรือสถานที่ ประกอบการจริงมากกว่าถึงในงานวิจัย นั่นคือ บุคคล หรือสถานที่ที่ปรากฏงานวิจัยครั้งนี้จะใช้ ชื่อสมมุติแทบทั้งสิ้น ชื่อสมมุติที่ใช้ในครั้งนี้อย่างต่อไปนี้ คือ ;

ใช้คำว่า "ปริมณฑล" แทนหน่วยในการวิเคราะห์ ซึ่งมี 2 มิติคือ ในมิติของ การให้ชื่อแทนการเรียกเจ้ามือที่ศึกษาทั้ง 3 คนรวม ๆ ไปว่า "ปริมณฑล" นอกจากนี้อาจจะ หมายถึงขอบเขตของพื้นที่ ดังนั้นคำว่า "ปริมณฑล" จึงหมายรวมถึงพื้นที่ที่ศึกษาซึ่งมีอาณาบริเวณ 1 ตำบล และอีก 1/4 ของอีก 2 ตำบลใกล้เคียง

ใช้คำเรียกแทนจังหวัดที่ "ปริมณฑล" ตั้งอยู่ว่า "จังหวัดบูรพา"

ใช้คำเรียกแทนอำเภอที่ "ปริมณฑล" ตั้งอยู่ว่า "อำเภอโพนิน"

ส่วนหลักเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นผู้วิจัยเลือกผู้ที่มีประสบการณ์การ พากันร่วมกับเจ้ามือหายใต้ดินทั้ง 3 คน มาเป็นระยะเวลาาน หรือเป็นญาติพี่น้อง เป็นเพื่อน หรือเป็นลูก ของเจ้ามือหายใต้ดินนั่นเอง ทั้งนี้เพราะผู้ให้ข้อมูลที่คัดเลือกจากหลักเกณฑ์ดังกล่าว สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญในทางอ้อม ที่ไม่สามารถจะสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากเจ้ามือหายใต้ดิน ได้ ตัวอย่าง เช่น การสอบถามในเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจ เช่น ทรัพย์สิน รายได้ การครอบครองสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ หรือหนี้สิน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยจำเป็นต้องสร้างความคุ้นเคยและเป็นธรรมชาติในการให้ได้มาซึ่งข้อมูล จึงจำเป็นต้องเข้าไปสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ส่วนหนึ่งคือการเข้าไปร่วมรับรู้การประกอบการ หรือการปฏิบัติงานจริงของเจ้ามือ

หยาตัติน (ซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย : หลักการและเหตุผลจะได้กล่าวถึงในบทที่สามต่อไป)

ข้อจำกัดของการศึกษาวิจัย

จากที่ได้กล่าวแสดงถึงขอบเขตของการศึกษาวิจัยไว้แล้วทำให้มองเห็นภาพโดยคร่าว ๆ ว่าจะมีข้อจำกัดของการวิจัย ดังต่อไปนี้ คือ

1. พิจารณานำขอบเขตพื้นที่ที่ทบทวนด้วยเหตุที่ผู้วิจัยมิได้มุ่งให้ปริมาณผลที่วิจัยนั้นเป็นตัวแทน ของการประกอบการธุรกิจหยาตัตินในเขตอื่น ๆ นอกเหนือจากที่วิจัย ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องลักษณะของการประกอบการที่ผิดกฎหมาย ดังนั้นการเลือกพื้นที่ที่จะทำการศึกษาผู้วิจัยคำนึงถึงความเป็นไปได้มากที่สุดในการที่จะมุ่งศึกษาวิจัยในลักษณะที่เจาะลึกในกรณีศึกษา (case study) แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยมิได้มุ่งให้เหตุการณ์ สถานการณ์ผู้กระทำ (actors) นั้นอธิบายตัวเองหรือมีความหมายในตัวเอง แต่ทว่าผู้วิจัยกำหนดความหมาย และต้องการหาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์และเชิงอำนาจที่วิเคราะห์มาจากทฤษฎีการแลกเปลี่ยนและตัวแบบของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ทั้งนี้มิได้หมายความว่าผู้วิจัยมองไม่เห็นคุณค่าของปรัชญาการวิจัยในเชิงปรากฏการณ์วิทยาหรือการวิจัยเชิงคุณภาพ ตรงข้ามผู้วิจัยตระหนักดีถึงความสำคัญของการวิจัยดังกล่าว แต่ด้วยเหตุผลที่สำคัญกว่า

2. ผู้วิจัยต้องการจะทดสอบทฤษฎีที่ว่าด้วยการแลกเปลี่ยนในความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ว่าเจ้ามือหยาตัตินนั้นเป็นผู้อุปถัมภ์ในความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนด้วยหรือไม่ ทั้งนี้ถ้าสมมุติว่าเจ้ามือ กับ ผู้อุปถัมภ์เป็นคนละกลุ่มกัน ก็จะพิจารณาต่อไปอีกว่าเช่นนั้นเจ้ามือ คือผู้มีอำนาจหรืออิทธิพล หรือไม่ตามเนื้อหาและหลักการในเชิงทฤษฎี ถ้ามิได้เป็นไปตามที่ทฤษฎีกล่าวอ้างไว้ ก็มิได้หมายความว่า ทฤษฎีนี้ใช้ไม่ได้ ทั้งนี้เพราะกรณีศึกษานั้นมีโครงสร้างที่ง่าย ๆ ยังมิได้สลับซับซ้อนอะไร และเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี ดังนั้น เราจึงสามารถที่จะกล่าวได้เพียงว่าทฤษฎีที่ใช้ทดสอบนั้นไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาวิจัยได้เท่านั้น

3. ด้วยเหตุที่หน่วยวิเคราะห์พื้นฐานในการศึกษาวิจัยอยู่ในระดับจุลภาค โดยมุ่งเน้นวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลเป็นหลัก ดังนั้นเมื่อผลการศึกษาสอดคล้องหรือตอบรับต่อทฤษฎี และแนวความคิดที่ตั้งศึกษาไว้แล้วก็ได้หมายความว่าทฤษฎีหรือตัวแบบ

ที่เป็นแม่บทในการทดสอบนั้นสามารถนำไปอธิบาย หรือวิเคราะห์กรณีอื่น ๆ แล้วจะให้ผล เช่นเดียวกัน ประเด็นอยู่ที่ว่าถ้าทดสอบทฤษฎีและตัวแบบแล้วกรณีที่ศึกษาวิจัยนั้นสอดคล้องกับ ทฤษฎีเราสามารถที่จะกล่าวได้เพียงว่า จากกรณีที่ศึกษาวิจัยนั้นสามารถที่จะนำทฤษฎี และตัวแบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์มาทดสอบได้ นั่นคือไม่สามารถใช้เป็นกรณีอ้างอิงไปถึงการวิจัย ในกรณีอื่น ๆ นั้นเอง

4. เนื่องจากผู้วิจัยต้องการจะทดสอบตัวแบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ภายใต้ ความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนเป็นหลัก ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่สามารถจะให้คำตอบได้ว่า การประกอบกิจการหายาตีดิน ซึ่งถือว่าเป็นการพนันชนิดหนึ่งนั้นชั่วร้าย ในตัวเองหรือว่าดี-เลว เพียงใด เพราะการตัดสินใจว่าอะไรชั่ว - ดี ดังกล่าวจำเป็นต้องยึดหลักการที่อ้างอิงถึงทฤษฎี ในเชิงจริยศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยมิได้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาทฤษฎีดังกล่าว ดังนั้นจึงจะไม่ตัดสินใจว่า ธุรกิจหายาตีดินนั้นดี หรือเลวเพียงใด นั้นเอง

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้การศึกษา

ในหัวข้อนี้จะแบ่งแยกการให้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการศึกษาวิจัย เป็นสองลักษณะ กล่าวคือ

ก. นิยามศัพท์ที่มีความหมายในเชิงทฤษฎี เหตุที่ต้องนิยามก็เนื่องจากคำศัพท์ ดังกล่าวนั้น จะเป็นส่วนหนึ่งของคำอธิบายที่จะใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ แต่ความสำคัญของศัพท์อยู่ ตรงที่ ;

- ถ้าไม่นิยามอาจก่อให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อน จากที่ใช้กันอยู่ทั่วไป เพราะมักจะเป็นคำที่มักจะพบบ่อย ๆ แต่ทว่าความหมายที่ใช้ในการศึกษาวิจัย อาจจะมี ความหมายต่างจากที่ใช้กันอยู่ทั่วไปก็ได้

- เป็นแนวความคิด (concepts) ที่อาจถือได้ว่าเป็นข้อวิพากษ์ในเชิง ทฤษฎีที่ยังไม่ยุติ ดังนั้น การนิยามศัพท์เชิงทฤษฎี จึงเท่ากับเป็นการชี้ให้เห็นว่าศัพท์ หรือ แนวความคิดที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้แนวความคิดจากทฤษฎีการศึกษาวิจัย นั้นเอง

ข. นิยามศัพท์ที่มีความหมายเฉพาะท้องถิ่นหรือเป็นศัพท์เทคนิคที่ใช้เฉพาะในกิจการของหลายาัตดิน (ในท้องถิ่น) ที่ศึกษาวิจัย แต่ความสำคัญของศัพท์เทคนิคเฉพาะท้องถิ่นสำคัญตรงที่

- ช่วยให้เกิดความเข้าใจศัพท์เฉพาะในเรื่องหลายาัตดิน
- เพื่อช่วยให้การสื่อสารในแง่ของการสื่อความหมาย ระหว่างประชากรในท้องถิ่นที่ศึกษาวิจัย กับบุคคลอื่น ๆ ที่มีได้คุ้นเคยกับเรื่องที่วิจัย เป็นต้น

ดังนั้นจะพิจารณาแต่ละประเด็นดังนี้

ก. นิยามศัพท์ที่มีความหมายในเชิงทฤษฎี

โครงสร้าง หมายถึง ตำแหน่งทางสังคม (อาจเกิดจากการแบ่งแยกจัดประเภท แบ่งชนชั้น เป็นต้น) บทบาท (role) การจัดการหรือการจัดองค์การ (organization) การแบ่งสรรปันส่วน หรือการกระจาย (distribution) เช่น การแบ่งสรรปันส่วน ตำแหน่งในทางสังคม เป็นต้น และหมายถึงโครงข่าย (network) ทางสังคม เช่น โครงข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีหน่วยพื้นฐานในการวิเคราะห์ (unit of analysis) อยู่ที่โครงข่ายของความสัมพันธ์ในทางสังคมทั้งสังคม มิใช่ความสัมพันธ์เฉพาะบุคคลเพียงส่วนหนึ่งส่วนใด (Wilson 1983 : 40-62)

อำนาจ อิทธิพล หมายถึง

1. ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียม :

- 1.1 ความแตกต่างกันทางสถานภาพ (ความมั่งคั่ง)
- 1.2 ลักษณะการแลกเปลี่ยนที่ฝ่ายหนึ่งได้รับประโยชน์มากกว่าแค่เพียง

ฝ่ายเดียว

- 1.3 ลักษณะของความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด โดยตรง (Scott 1972 a, b, Powell 1970)

2. การควบคุมเป็นเจ้าของทรัพยากร (ผลตอบแทน) การแลกเปลี่ยนที่เท่าเทียม :

2.1 ผลจากการควบคุมเป็นเจ้าของทรัพยากรนั้นก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนต่างตอบแทน แต่ไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายได้รับมากกว่าจะมีอำนาจ (อิทธิพล) มากกว่า (Homans)

2.2 การแลกเปลี่ยนที่ฝ่ายควบคุมเป็นเจ้าของทรัพยากรได้รับผลตอบแทนมากกว่าแต่เพียงฝ่ายเดียว (Blau)

ข้อสังเกต ; คำว่า "อำนาจ" และ "อิทธิพล" ที่จะใช้ในงานวิจัยนี้ เหตุที่มีได้แยกความแตกต่างของทั้งสองก็เนื่องจาก ;

- ตามทฤษฎีต้นแบบมิได้แยกให้เห็นชัดเจนลงไประหว่างความแตกต่างของทั้งสอง

- ลักษณะของอำนาจ (อิทธิพล) นี้เป็นการแปรผันตามทรัพยากร (ผลตอบแทน) และลักษณะของความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนที่อาจจะเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ จากลักษณะของการให้นิยามไว้นั้น ดังนั้นจึงกล่าวไว้อย่างรวม ๆ ในความหมายทั่วไป

ทรัพยากร หมายถึง

1. ผลตอบแทน (reward) ตามทัศนะของ Homans หรือ Blau ที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยน
2. เป็นสิ่งกระตุ้น หรือสิ่งเร้าในความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยน ตามแนวทางการอธิบาย เชิงจิตวิทยา เชิงพฤติกรรมของ Homans
3. เป็นปัจจัย หรือทรัพยากรที่เป็นตัวชี้ขาดว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ดังกล่าวเท่าใด ใครเป็นผู้ควบคุม

ข้อสังเกต ;

- การมองว่าทรัพยากรอำนาจนี้จะต้องมองในเชิงพลวัต กับการแลกเปลี่ยน
ถ้ามองในเชิงสถิตจะเป็นทรัพยากรเท่านั้น
- สิ่งที่ได้ถือว่าเป็นผลตอบแทน หรือเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนนั้น
เป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรอำนาจหาใช่ทั้งหมดของทรัพยากรอำนาจไม่ (ด้วยเหตุนี้จึงต้อง
ทดสอบว่าทรัพยากรอำนาจใดที่เป็นผลตอบแทน หรือเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยน
ในความสัมพันธ์ (เชิงอุปถัมภ์)

ความสัมพันธ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานมาจาก ปัจเจกบุคคล (Individual)
แต่ละคนในลักษณะที่ปัจเจกบุคคลแต่ละคนนั้นมีความหมาย และความสำคัญในตัวเอง ดังนั้น
ปัจเจกบุคคลจึงเป็นตัวกำหนด รูปแบบ เนื้อหาสาระของการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล
หาใช่บทบาท ตำแหน่ง หรือชนชั้น ที่กำหนด รูปแบบ และ เนื้อหาของความสัมพันธ์ไม่

ความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยน หมายถึง

1. ลักษณะของความสัมพันธ์ของปัจเจกชน (individual)
2. สิ่งที่กำหนดคุณค่าของผลตอบแทน (reward) นั้นคือปัจเจกบุคคลแต่ละคน
ที่มีความสัมพันธ์กันหาใช่โครงสร้างทางสังคมกำหนดไม่
3. เป็นส่วนหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคม ที่มีลักษณะพิเศษตรงที่กำหนด
ความสัมพันธ์คือสิ่งที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนดำเนินไปคือ ผลตอบแทน นั่นเอง

สังคม หมายถึง

1. คุณสมบัติอันเนื่องมาจากการแลกเปลี่ยนระหว่างปัจเจกบุคคลจำนวนเป็น
กลุ่มใหญ่
2. เป็นภาพสะท้อนของการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลแต่ละคน ดังนั้นการ
ศึกษาสังคมจึงสามารถลดทอนมาศึกษาคุณสมบัติของปัจเจกบุคคลได้

ข้อสังเกต :

เหตุที่มองว่าสังคมนั้นเกิดจากการรวมตัวของส่วนย่อยนี้ก็สืบเนื่องมาจากหลักการพื้นฐานของทฤษฎีการแลกเปลี่ยนที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับตัวแบบอุปถัมภ์ที่ได้ให้ข้อจำกัดในการมองสังคมที่แตกต่างจากแนวการวิเคราะห์เชิงโครงสร้างสถาบัน นั่นเอง

สถานการณ์ หมายถึง ความแตกต่างกันทางด้านความมั่งคั่ง รักรวย ทรัพย์สิน หรือทรัพย์สินสมบัติและหมายรวมถึงตำแหน่ง ชื่อเสียง การได้รับการยกย่องจากสังคมด้วย ซึ่งถือเป็นสถานการณ์ทางสังคม ขณะที่ประการแรกนั้นถือเป็นสถานการณ์ทาง เศรษฐกิจ

ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ หมายถึง ความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนชนิดหนึ่งที่มีเงื่อนไข ดังนี้

1. มีความแตกต่างกันทางสถานภาพ
2. มีลักษณะของการแลกเปลี่ยนต่างตอบแทน
3. มีความสัมพันธ์กันโดยตรงที่ใกล้ชิด

ข้อสังเกต : การพิจารณาความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ต้องพิจารณาในมิติของความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้อุปถัมภ์ กับผู้รับการอุปถัมภ์

ผู้อุปถัมภ์ (patron) หมายถึง ผู้ที่มีลักษณะ ดังนี้

1. ควบคุมหรือเป็นเจ้าของทรัพยากร ที่เป็นผลตอบแทนในการแลกเปลี่ยน และมีสถานภาพสูงกว่า
2. ลักษณะการแลกเปลี่ยนในความสัมพันธ์ เป็นแบบต่างตอบแทน (จะเท่าเทียมหรือไม่ก็ได้)
3. มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด หรือโดยตรง

ผู้รับการอุปถัมภ์ (Client) หมายถึง ผู้ที่มีลักษณะ ดังนี้

1. มีสถานภาพต่ำกว่า หรือ มิได้เป็นเจ้าของหรือเข้าควบคุมทรัพยากรที่เป็นผลตอบแทนในการแลกเปลี่ยน
2. ลักษณะของความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนจะมีลักษณะต่างตอบแทน (จะเท่าเทียมหรือไม่ก็ได้)
3. ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด หรือโดยตรง

ข้อสังเกต ; การพิจารณาว่าใครเป็นผู้อุปถัมภ์ ใครเป็นผู้รับการอุปถัมภ์จะต้องพิจารณาในมิติของความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยนเป็นสำคัญ

ข. นิยามศัพท์เทคนิคและศัพท์เฉพาะท้องถิ่น (ในการศึกษาเฉพาะกรณี)

ปริมาณพล หมายถึง

1. ชื่อสมมุติของหน่วยที่ศึกษาเฉพาะกรณี (ในงานวิจัยนี้)
2. (พิจารณาในแง่พื้นที่) ตำบลหนึ่งที่มีขอบเขตการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์

ล้อมล้ำประมาณ 1/4 ของอีกสองตำบล

เจ้ามือ หมายถึง

1. ผู้ประกอบการธุรกิจหยาวยึดดิน
2. ผู้ร่วมลงทุนหรือถือหุ้น ในลักษณะของการเป็นเจ้าของร่วมกัน (เช่นการประกอบกิจการอาจมีเจ้ามือ 3-4 คนก็ได้)

ราย หมายถึง

1. ชื่อที่ใช้เรียกการประกอบการธุรกิจหยาวยึดดิน แต่ละแห่งที่มักจะติดตามมาด้วยชื่อของสถานที่หรือผู้ประกอบการ (เจ้ามือในกรณีคนเดียว)
2. เป็นชื่อร่วมที่มักติดตามด้วยสถานที่ประกอบการในกรณีที่เจ้ามือหลาย ๆ คน

ผู้ซื้อ หมายถึง ผู้ที่จ่ายเงินซื้อหน่วยวัดดิน ที่ยอมรับกติกาและข้อตกลงการจ่ายเงินในกรณีนี้ ตัวเลขที่ซื้อนั้นตรงกับเลขท้ายสลากกินแบ่ง หรือตามแต่จะตกลงกัน

ผู้ขาย หมายถึง ผู้ที่เป็นคนกลาง (หรือเทียบเคียงกับนายหน้า) ในการสัมพันธ์ติดต่อระหว่างผู้ซื้อกับเจ้ามือ จะเป็นผู้รับนโยบายกฎเกณฑ์กติกาเงื่อนไขต่าง ๆ จากเจ้ามือ โดยที่ตนเองได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเป็นเปอร์เซ็นต์ จากยอดขายทั้งหมด

โพล หมายถึง เอกสาร หลักฐาน ที่บันทึกถึงเลขที่ซื้อ และราคาที่ซื้อ รวมถึงเงื่อนไขอื่น ๆ ที่ผู้ขายออกให้แก่ผู้ซื้อ และใช้เป็นเอกสารในการขอรับเงิน ในกรณีนี้เลขซื้อตรงกับเลขท้ายสลากกินแบ่งหรือตามข้อตกลงกันเป็นต้น

คนเดินโพล หมายถึง ผู้ซึ่งมีหน้าที่รวบรวมเอกสารที่เรียกว่า "โพล" จากผู้ขายแต่ละคนมาที่เจ้ามือ

งวด หมายถึง ระยะเวลาครึ่งเดือน หรือทุกวันที่ 1 และวันที่ 16 ของแต่ละเดือน ดังนั้น 1 เดือน จะมี 2 งวด

เลขบน หมายถึง

1. เลขท้าย 3 ตัว รางวัลที่ 1 เรียกว่า 3 ตัวบน
2. เลขท้าย 2 ตัว รางวัลที่ 1 เรียกว่า 2 ตัวบน

เลขล่าง หมายถึง

1. เลข 3 ตัว หมุน 4 ครั้งของสลากกินแบ่ง (ลอตเตอรี่) เรียกว่า 3 ตัวล่าง (จะไม่มีการเล่นลับตำแหน่ง)
2. เลขท้าย 2 ตัว หมุน 1 ครั้งของลอตเตอรี่ เรียกว่า 2 ตัวล่าง

ตัด หมายถึง เลขท้าย 3 ตัว รางวัลที่ 1 ที่สามารถสลับตำแหน่งกันได้ ตัวอย่าง เช่น สมมติเลขท้าย 3 ตัว (3 ตัวบน) ออก 123 ลักษณะที่เรียกว่าตัด คือ 213, 231, 312, 321, 132 เป็นต้น

ตั้ง หมายถึง เลขท้าย 3 ตัว รางวัลที่ 1 ที่เรียงตามตำแหน่ง หรือ 3 ตัวบน นั้นเอง

ตัด หมายถึง เลขท้าย 2 ตัว รางวัลที่ 1 หรือ 2 ตัวบน นั้นเอง

วิ่งบน หมายถึง เลขท้าย 3 ตัว รางวัลที่ 1 ที่ถูกตัวใดตัวหนึ่งก็ถือว่าใช้ได้ ตัวอย่างสมมติว่าเลขท้าย 3 ตัว รางวัลที่ 1 ออก 123 ถ้าซื้อ 1 หรือ 2 หรือ 3 ก็ถือว่าใช้ได้ ซึ่งเรียกว่า "วิ่งบน"

วิ่งล่าง หมายถึง เลขท้าย 2 ตัวที่ออกครั้งเดียว (2ตัวล่าง) ที่ถ้าถูกตัวใดตัวหนึ่ง ก็ถือว่าใช้ได้ ตัวอย่างเลขท้าย 2 ตัว ออก 45 ถ้าซื้อ 4 หรือ 5 ตัวใดตัวหนึ่ง ก็ถือว่าใช้ได้ แล้วซึ่งเรียกว่า "วิ่งล่าง"

ออกตัว หมายถึง กรณีที่เจ้ามือรายเล็กกว่า ซื้อเลขท้ายแก่เจ้ามือรายใหญ่กว่า ในกรณีที่ผู้ซื้อเลขท้ายตัวใดตัวหนึ่งด้วยเงินจำนวนมากเป็นพิเศษ ซึ่งถ้าถูกขึ้นมาแล้วจะ เก็บกำไร เงินทุนที่เจ้ามือรายเล็กกว่าสามารถที่จะจ่ายได้ จึงจำเป็นต้องซื้อ เลขดังกล่าวกับเจ้ามือราย ที่ใหญ่กว่าอีกต่อหนึ่ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ในทางวิชาการจะทราบดีกว่าเจ้ามือหวยตัดคืนนั้นให้ความสำคัญกับปัจจัยไหน หรือทรัพยากรทางการเมืองประเภทใด และใช้ทรัพยากรทางการเมืองดังกล่าว "อย่างไร" ในความสัมพันธ์เชิงการแลกเปลี่ยน และยังจะทราบต่อไปอีกด้วย "ทำไม" ทรัพยากรทางการเมืองดังกล่าว จึงสำคัญกว่าประเภทอื่น ๆ (เมื่อวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบ)

2. จะทำให้ทราบว่ายังมีสมมุติฐานอะไรใหม่ ๆ อีกบ้างที่ยังไม่ได้รับการวิจัย ทั้งนี้ เพราะการวิจัยเชิงพรรณาวិเคราะห์นั้น นอกเหนือจากการพิสูจน์สมมุติฐานเดิม หรือสมมุติฐาน การวิจัย แล้ว ยังจะช่วยชี้แนะแนวทางในการจะสร้างสมมุติฐานใหม่ ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับการศึกษา ทางรัฐศาสตร์เอง หรือสาขาใกล้เคียง อาทิเช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา หรือปรัชญาการ เมือง ฯลฯ ที่ว่าด้วยเรื่องของการพหุน

3. จะช่วยในการทดสอบทฤษฎีการแลกเปลี่ยน แนวคิดตัวแบบความสัมพันธ์เชิง อุปถัมภ์ แนวคิดเกี่ยวกับการอธิบายเพียงไร ประเด็นใดบ้างที่ไม่สามารถอธิบายครอบคลุมถึง แต่ทั้งนี้ถ้าหากว่าผลการศึกษาวิจัยที่ออกมาแล้วไม่สอดคล้องกับทฤษฎี หรือแนวความคิดที่ใช้ก็ไม่สามารถบอกได้ว่าทฤษฎีนั้นผิด ทั้งนี้ เพราะหน่วยวิเคราะห์นี้เป็นเพียงการศึกษาเฉพาะกรณีเท่านั้น เราสามารถบอกเพียงได้ว่า ทฤษฎีหรือแนวความคิดที่นำมาใช้ในการวิจัยนี้ไม่สามารถอธิบายได้ ในประเด็นไหนบ้าง เท่านั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย